
ЕКОНОМІКА ТА ЕКОЛОГІЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

УДК 332.3:631.95

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Шевченко О.В., аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Досліджено еколого-економічний стан сільськогосподарського землекористування Київської області. Виявлено тенденції змін екологічного стану земель.

Обґрунтовано напрям покращення еколого-економічної ситуації регіону.

Ключові слова: *землекористування, деградація земель, родючість ґрунтів, гумус, внесення добрив.*

Науковий керівник д-р екон. наук, доц. А.Г. Мартин.

Постановка проблеми

Як і будь-який природний ресурс, з яким суспільство взаємодіє в процесі своєї життєдіяльності, земельні ресурси при їх використанні, зазнають структурних та якісних змін. Темпи, характер і спрямованість цих змін визначаються безліччю факторів: соціально-політичним та економічним розвитком суспільства, рівнем розвитку продуктивних сил, стратегічними загальнодержавними пріоритетами на певних етапах розвитку суспільства, організацією системи землекористування тощо. Розглядаючи зміни, що відбуваються в даний час в структурі та якісному стані земельних ресурсів Київської області, доводиться констатувати, що їх спрямованість, особливо

в частині земель сільськогосподарського призначення, носить явно негативний характер.

За останні роки відзначається стійка тенденція як якісної деградації земель, так і кількісного скорочення площі сільськогосподарських угідь, у тому числі й ріллі. При цьому негативні явища, що відбуваються в стані земель, не тільки скорочують земельно-ресурсний потенціал регіону, або окремих його районів, а й негативно впливають на якість і кількість інших природних ресурсів: водні, лісові, рослинний і тваринний світ.

Все це обумовлює необхідність формування такої системи землекористування, яка забезпечувала б економічно ефективне та екологічно безпе-

чне використання земельних ресурсів, тобто раціонального землекористування.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій

Дослідженню проблем раціонального, економічно доцільного, екологічно безпечного використання, охорони та відновлення земельних ресурсів присвячено роботи таких учених: Д.І. Бамбіндри, І.К. Бистрякова, Л.А. Гунько, Й.М. Дороша, Т.О. Євсюкова, О.П. Канаша, І.П. Ковальчука, І.М. Колесніченка, А.Г. Мартина, Л.Я. Новаковського, С.О. Осипчука, З.П. Паньківа, М.П. Стецюка та ін. Однак з огляду на актуальність проблем реформування земельних відносин у сучасних кризових економічних обставинах, проблеми еколого-економічної стану землекористування регіону, визначення системи заходів щодо їх збереження та відновлення продуктивності є надзвичайно актуальними як для країни в цілому, так і на рівні регіонів.

Мета статті – дослідити еколого-економічний стан сільськогосподарського землекористування Київської області та обґрунтувати напрями його поліпшення.

Виклад основного матеріалу

Під сільськогосподарським землекористуванням розуміють територіальний комплекс з певними просторовими характеристиками: межами, конфігурацією, площею, місцем розташування, а також природними умовами, якісними характеристиками, правовим режимом користування, особливостями господарської діяльності. Сільськогосподарське землекористування – це система організації території або процес використання земельних та інших природ-

них ресурсів для різних цілей (виробництва сільськогосподарської продукції, розміщення населених пунктів, промислових об'єктів, різних комунікацій, видобутку корисних копалин, рекреаційних цілей тощо), які здійснюються на основі законодавчих норм і правил [2].

В сучасних умовах розвитку продуктивних сил саме завдяки сільськогосподарському землекористуванню формується майже 95 % обсягу продовольчого фонду України [7]. Через це ефективне сільськогосподарське землекористування в окремих регіонах є запорукою продовольчої, соціальної, економічної та національної безпеки, у тому числі невід'ємною складовою збереження продуктивних земель.

Київська область через фізико-географічне положення та особливості її природно-ресурсного потенціалу посідає особливе місце в аграрній сфері економіки як один із найбільш розвинутих індустріально-аграрних регіонів України.

Київщина розташована в перехідній ґрунтово-кліматичній зоні від Полісся з низькопродуктивними підкисленими дерново-підзолистими ґрунтами легкого механічного складу, до перехідних чорноземних ґрунтів Лісостепової зони, які останнім часом мають значну ступінь підкислення.

За даними Головного управління Держземагенства в Київській області загальна площа земельного фонду Київської області станом на 01 січня 2014 року становить 2816,2 тис. га (без території міста Києва але з урахуванням міста Славутича, яке територіально розташоване в Чернігівській області). У порівнянні з 01 січня 2008 року у структурі земельного фонду області відбулись зміни. Зокрема, площа сіль-

ськогосподарських земель зменшилася на 7,6 тис. га. Ліси та інші лісовкриті площі зменшилися на 0,3 тис. га, також зменшилися площі відкритих заболочених земель на 0,2 тис. га, площі відкритих земель без рослинного покриття

або з незначним рослинним покритвом – на 0,1 тис. га, території, що покриті поверхневими водами – на 0,3 тис. га. При цьому, забудовані землі збільшилися на 12,6 тис. га (табл. 1).

1. Структура земельного фонду Київської області*

№ п.п.	Основні угіддя	Площа земель					
		2008		2011		2014	
		тис. га	% до загальної площі (території області)	тис. га	% до загальної площі (території області)	тис. га	% до загальної площі (території області)
1.	Сільськогосподарські землі	1798,0	63,9	1793,4	63,8	1790,4	63,6
2.	Ліси та інші лісовкриті площі	649,0	23,1	648,8	23,1	648,7	23,0
3.	Забудовані землі	122,3	4,3	127,5	4,5	134,9	4,8
4.	Відкриті заболочені землі	49,8	1,8	49,7	1,8	49,6	1,8
5.	Відкриті землі без рослинного покриття	17,6	0,6	17,5	0,6	17,5	0,6
6.	Води	175,4	6,2	175,2	6,2	175,1	6,2
Разом		2812,1	100,0	2812,1	100,0	2816,2	100,0

* Розраховано за даними [13].

До основних угідь, від яких суттєво залежить еколого-економічна ситуація у будь-якому регіоні, відносяться сільськогосподарські угіддя. У загальній площі земель Київської області сільськогосподарські угіддя становлять близько 1661,3 тис. га або 59,0 % території області. До їхнього складу входять орні землі – 1354,3 тис. га або 48,1 % загальної території регіону, багаторічні насадження – 45,9 тис. га (1,6 %), перелоги – 11,9 тис. га (0,4 %), сіножаті – 11,9 тис. га (4,1 %), пасовища – 11,9 тис. га (4,7 %).

Надмірне навантаження на земельні угіддя регіону, у тому числі високий ступінь сільськогосподарської освоєності та розораності території, є однією з причин, що зумовлюють розвиток негативних процесів. Так, розораність сільськогосподарських

угідь у Київській області становить 81,5 %, що є одним з найвищих показників серед лісостепових і степових регіонів України (табл. 2). Найвищий ступінь розораності сільськогосподарських угідь спостерігається на території Володарського району, їх частка становить 92,1 %, також найвищий рівень ступінь розораності сільськогосподарських угідь мають Білоцерківський та Ставищенський райони їх ступінь дорівнює 91,4 %, Сквирський та Рокитнянський райони з показником 90,7 % та 90,4 % відповідно. Найнижчий рівень розораності сільськогосподарських угідь відмічається у Вишгородському (55,9 %), Іванківському (64,5 %), Бородянському (65,8 %) та Броварському (69,5 %) районах (рис.).

Надмірний ступінь розораності,

особливо схилів, перевищує екологічні норми, призводить до порушення екологічно збалансованого співвідношення угідь, негативно позначається на стійкості агроландшафтів, а також спричиняє виникнення кризових ситуацій, пов'язаних з деградацією ґрунтів. За результатами останнього IX туру (2006-2010 рр.) якісного

обстеження земель сільськогосподарського призначення в Київській області переважають схили крутістю до 3°, які складають близько 94,5 % від усієї площі орних земель. Крім того, найнебезпечніші орні схили крутістю понад 3° становлять понад 5,5 % (табл. 3).

2. Освоєння земель сільськогосподарського призначення у Київській області станом на 01.01.2014 р.*

№ п.п.	Адміністративні територіальні утворення (райони)	Загальна площа, тис. га	Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	Площа ріллі, тис. га	Розораність загальної території, %	Розораність сільськогосподарських угідь, %
1.	Баришівський	99,1	78,6	59,6	60,1	75,8
2.	Білоцерківський	131,0	101,1	92,4	70,5	91,4
3.	Богуславський	77,2	50,8	43,6	56,5	85,8
4.	Бориспільський	150,5	88,0	71,4	47,4	81,1
5.	Бородянський	93,4	43,3	28,5	30,5	65,8
6.	Броварський	122,2	83,7	58,2	47,6	69,5
7.	Васильківський	120,5	90,2	76,6	63,6	84,9
8.	Вишгородський	203,1	46,0	25,7	12,7	55,9
9.	Володарський	64,6	52,9	48,7	75,4	92,1
10.	Згурівський	76,3	63,7	55,4	72,6	87,0
11.	Іванківський	363,7	81,1	52,3	14,4	64,5
12.	Кагарлицький	96,1	76,8	67,4	70,1	87,8
13.	Києво-Святошинський	80,4	41,7	33	41,0	79,1
14.	Макарівський	136,4	85,3	63,3	46,4	74,2
15.	Миронівський	90,4	71,9	61,3	67,8	85,3
16.	Обухівський	77,3	49,0	37	47,9	75,5
17.	Переяслав-Хмельницький	148,7	97,0	81,3	54,7	83,8
18.	Поліський	128,8	29,8	22,3	17,3	74,8
19.	Рокитнянський	66,2	46,0	41,6	62,8	90,4
20.	Сквирський	98,0	81,7	74,1	75,6	90,7
21.	Ставищенський	67,4	56,1	51,3	76,1	91,4
22.	Таращанський	75,8	57,6	50,2	66,2	87,2
23.	Тетіївський	75,8	61,0	53,2	70,2	87,2
24.	Фастівський	94,0	62,4	52,7	56,1	84,5
25.	Яготинський	79,3	65,6	53,2	67,1	81,1
	Разом	2816,2	1661,3	1354,3	48,1	81,5

* Розраховано за даними [13].

Найбільш екологостабілізуючими угіддями, які значним чином покращують екологічний стан сучасних агроландшафтів та забезпечують збалансоване функціонування агроєкосистем є ліси та лісовкриті території. Лісові масиви області розташовані на території нерівномірно. Найбільш

великі лісові масиви розташовані в Бородянському, Поліському, Вишгородському, Іванківському районах, які позитивно впливають на їх економіку. Разом з тим, в таких адміністративних районах як Яготинський, Васильківський, Володарський, Кагарлицький, Рокитнянський, Сквирський, Стави-

чанський їх площі обмежені. В середньому лісистість області складає 21 %, при цьому в розрізі районів

коливається від 2,0 % в зоні Лісостепу до 53,8 % в зоні Полісся.

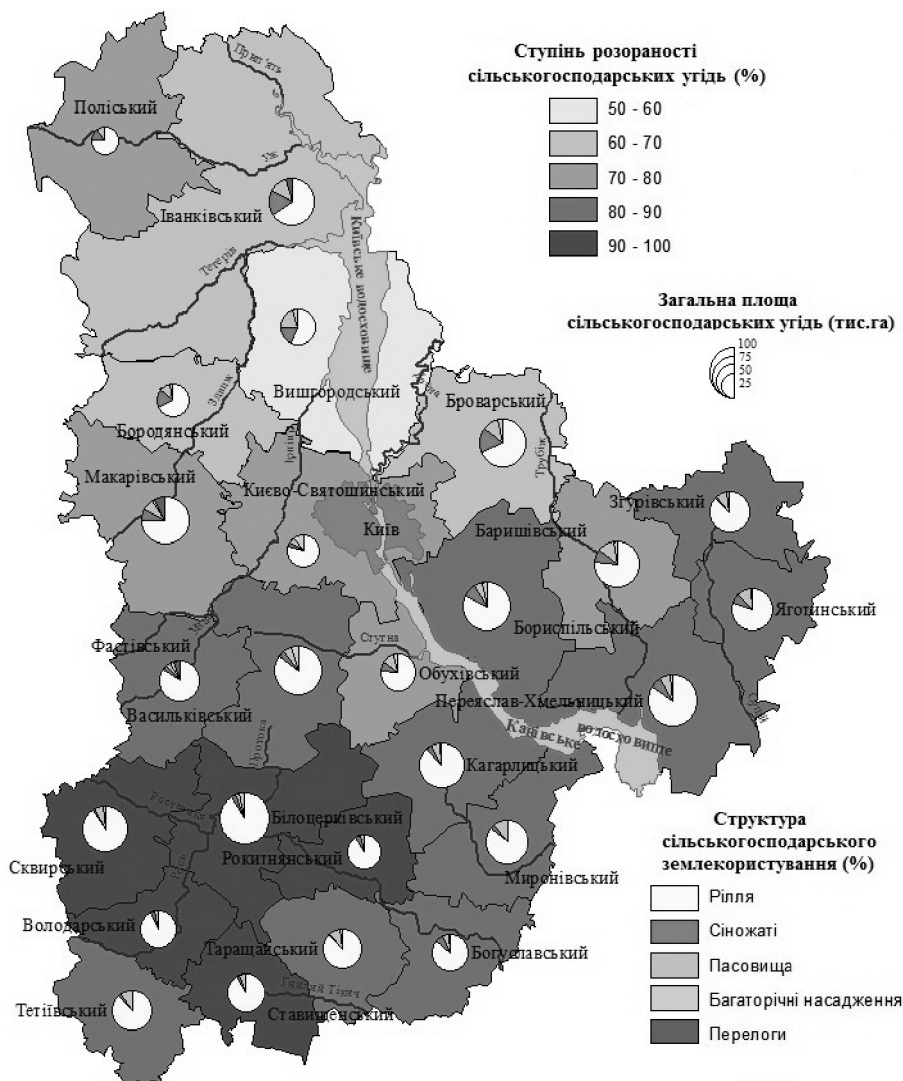

Рис. Структура сільськогосподарського землекористування Київської області

3. Розподіл орних земель Київської області за крутістю схилів*

Одиниці виміру	Всього орних земель	У тому числі за крутістю схилів, градусів							
		<1	1-2	2-3	3-5	5-7	7-10	10-15	>15
тис. га	1251,67	927,18	193,75	61,83	38,94	17,70	9,39	2,74	0,14
%	100,00	74,08	15,48	4,94	3,11	1,41	0,75	0,22	0,01

* Розраховано за даними [13].

В результаті здійснення земельної реформи, внаслідок яких відбулося роздержавлення земельного фонду, реструктуризація сільськогосподарських підприємств, приватизація сільськогосподарських угідь і майна, істотних змін зазнала структура земель за формами власності та господарювання [3].

На території Київської області за період панування на розпайованих землях створено 1355 нових агроформувань, з яких 477 фермерських господарств (35,3 %), 399 сільськогосподарських товариств (29,4 %), 217 приватних (приватноорендних) підприємств (16,0 %), 78 акціонерних товариств (5,7 %), 68 сільськогосподарських кооперативів (5,0 %), 116 інших агроформувань (8,6 %) [6].

У сучасних умовах розвитку земельних відносин у Київській області відображається тенденція зменшення питомої ваги державної та збільшення приватної власності на землю. Так, за даними Головного управління Держземмагенства в Київській області станом на 01 січня 2014 року у державній власності знаходиться 46,7 % земельного фонду Київського регіону, а у приватній власності – 46,7 %. Крім того, 87 % сільськогосподарських угідь регіону перебувають у приватній власності [13]. Також варто зауважити, що станом на 01.01.2014 року з 321,7 тис. громадян Київщини, які набули права на земельну частку (пай), одержали сертифікати 317,4 тис. осіб, із них оформили державні акти на право власності на землю 306,6 тис. громадян, що становить близько 96,6 %.

Проте у зв'язку з тим, що особи, які набули права на земельну частку (пай) це переважно селяни-пенсіонери, які не спроможні обробляти самостійно надану їм у власність землю. Через це сучасні земельні відносини в сільському

господарстві набули орендного характеру.

У Київській області площа переданих в оренду земельних часток (паїв) у 2013 році становить 783,4 тис. га. Укладено 258,9 тис. договорів оренди земельних часток (паїв). Договори оренди земельних часток (паїв) укладаються здебільшого на короткі строки: 9,5 % договорів (24624) на 1-3 роки, біля 63 % договорів (163019) – на 4-5 років, 22,9 % договорів (59282) – на 6-10 років, понад 10 років – 4,6 % договорів (11980). Це свідчить про те, що орендодавці чекають на вигідні пропозиції та не поспішають взяти на себе зобов'язання конкретного орендаря, а орендар зацікавлений на одержання прибутків без додаткових капіталовкладень у довгострокове поліпшення якості сільськогосподарських земель.

Середній розмір орендної плати за рік становить 568 грн. за один гектар. Загальна сума виплат за оренду земельних часток (паїв) в 2013 році становила 445,2 млн. грн., з яких грошова форма оплати становить 185,1 млн. грн. або 41,6 %, натуральна – 254,6 млн. грн. або 57,2 %, відробіткова – 5,5 млн. грн. або 1,2 % [9].

Слід також відмітити, що станом на 01.01.2014 року нормативна грошова оцінка ріллі та перелогів в середньому в Київській області становить 21330,50 грн. за гектар, багаторічних насаджень – 64026,17 грн., природних сіножатей – 7209,30 грн. і природних пасовищ – 4508,62 грн. за гектар [14].

Для продуктивного ведення сільського господарства передусім потрібно мати найповнішу якісну характеристику земель, зокрема ґрунтового покриву та екологічного стану земель.

За матеріалами великомасштабних обстежень ґрунтового покриву Київській області утворюється з багатьох відмін-

ностей ґрунтів, які відносяться до кількох генетичних груп: чорноземи і чорноземні ґрунти (47 %); опідзолені (22 %); дерновопідзолисті ґрунти (21 %); лучні та дернові ґрунти (8 %); болотні ґрунти й торфовища (2 %) [4]. Загалом у складі земельних угідь області зосереджено 54,8 % особливо цінних продуктивних земель, у тому числі в складі орних ґрунтів. Відповідно такий ґрунтовий покрив області забезпечує сприятливий розвиток сільського господарства.

Проте, внаслідок надмірного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище, екстенсивного напрямку використання земельних ресурсів, а також відсутності надійного господаря і дбайливого власника землі стає помітне зниження продуктивності агроландшафтів через прогресуючий розвиток процесів їх деградації. Усе це, в кінцевому результаті, зумовлює не тільки еколого-економічну кризу у землекористуванні Київської області, але й погіршення стану довкілля та здоров'я людини, обмежуючи соціально-економічний розвиток країни.

В області серед деградаційних процесів найбільш серйозним фактором зниження родючості ґрунтів є водна та вітрова ерозія. Ерозія ґрунтів найінтенсивніше проявляються на правобережжі Дніпра, де вони руйнують родючий горизонт ґрунтів, знижують вміст в ньому органічних речовин та інших мікроелементів на площі від 30 до 70 % сільськогосподарських угідь. В північній та східній частині Київської області ерозійні процеси поширені на 10 % сільськогосподарських угідь. На вододільних плоских територіях регіону ерозія ґрунтів майже не розвиваються або проявляються дуже слабо не перевищуючи 1 % площі [1].

Втрата верхнього родючого шару

ґрунту призводить до зменшення родючості ґрунтів. Середньорічний змив ґрунту з орних земель в області сягає 10-15 т/га, а на схилітих землях під просапними культурами подекуди він досягає 20-30 т/га. Максимальний середньорічний розрахунковий змив ґрунту з орних земель простежується у Богуславському районі – 42,3 т/га. В середньому для орних земель області середньорічний змив оцінюється в 11,0 т/га [12].

Внаслідок дії різних природних та, в основному, антропогенних факторів на значній площі території області спостерігається погіршення якісного стану ґрунтового покриву. Загальна площа сільськогосподарських угідь в Київській області, яка піддалася негативному впливу водної ерозії становить 173,7 тис. га, у тому числі 134,6 тис. га орних земель, причому у складі площ еродованих орних земель середньо- і сильнозмитих ґрунтів знаходиться 43,1 тис. га. Найбільш еродованих орних земель зосереджено в Тетіївському районі – близько 19,0 тис. га. або 14,1 % від загальної еродованої площі, а також Таращанському (15,9 тис. га. або 11,8 %) та Богуславському (15,5 тис. га. або 11,5 %) районах. При цьому, ґрунти поліської й лівобережної природно-сільськогосподарських частин області майже не еродовані [13]. Серед генетичних груп ґрунтів найбільш еродованими в області є чорноземи (табл. 4).

Поряд з площинною ерозією значну небезпеку для земельних ресурсів становлять процеси лінійної ерозії, при яких досить інтенсивно розвиваються процеси яроутворення. Загальна площа активних ярів складає в цілому по Київській області 5,3 тис. га. Найбільша площа ярів 725,0 га, а також найвище співвідношення їх площі до загальної площі району (14,9 %) спостерігається

в Іванківському районі. Високим показником ураженості території яружними процесами відзначається Таращанський (419,8 га або 8,6 %), Васильківський (416,7 га або 8,5 %), Кагарлицький (399,2 га або 8,2 %), Білоцерківський

(364,7 га або 7,5 %), а також Миронівський (354,6 га або 7,3 %) район. Серед Київської області тільки Поліський район характеризується відсутністю площ ярів [5].

4. Еродованість сільськогосподарських угідь Київської області у розрізі генетичних груп ґрунтів*

Назва генетичних груп ґрунтів	Загальна площа, га	Змиті ґрунти							
		всього		У тому числі					
		га	%	слабо		середньо		сильно	
		га	%	га	%	га	%	га	%
Чорноземи на пісках	1365	737	54,1	629	46,1	54	4,0	54	4,0
Темно сірі і чорноземи опідзолені	162918	37503	23,0	23001	14,1	8422	5,2	6080	3,7
Чорноземи типові	673741	92152	13,7	60552	9,0	21215	3,2	10385	1,5
Світло-сірі та сірі	109175	10750	9,8	5854	5,4	2968	2,7	1928	1,7
Дерново-підзолисті	261625	4688	1,8	4062	1,6	543	0,2	83	–
Разом	602824	145830	24,2	94098	15,6	33202	5,5	18530	3,1

*Розраховано за даними [4].

Максимально густа яружна мережа спостерігається на прибережних схилах Канівського водосховища. На ділянці від Києва до с. Нові Безрадичі густота яружної мережі складає 0,7 км/км², а від с. Трипілля до м. Ржищева – 0,5 км/км². На окремих ділянках густота яружної мережі збільшується до 3 км/км², а щільність ярів до 12-15 одиниць/км². В басейнах річок Росі, Ірпеня та Унави яри розвиваються на схилах річкових долин і окремих крутосхиливих балок. Також спостерігаються невеликі яри, які приурочені до крутих берегів лівобережних притоків Дніпра [11].

Сучасний екологічний стан землекористування Київської області також відзначається такими незадовільними якісними властивостями, які мають сталу тенденцію до погіршення, а саме: дефляція, дегуміфікація, підвищення кислотності, засолення, солонцювання, заболочення, перезволоження, техногенне забруднення тощо. Так, серед орних земель на території області дефляційно небезпечні ґрунти становлять

667,7 тис. га (48,8 %), кислі – 514,1 тис. га (37,5 %), засолені – 41,2 тис. га (3,0 %), перезволожені – 35,2 тис. га (2,6 %), заболочені – 28,2 тис. га (2,1 %).

Найнебезпечнішим як для земельних ресурсів так і для навколишнього природного середовища є забруднення ґрунтів важкими металами, пестицидами, радіонуклідами, збудниками інфекційних хвороб тощо. У зв'язку з катастрофою на Чорнобильській АЕС значні площі ґрунтового покриву земель Київської області (83,2 тис. га) забруднені радіоізотопами (цезієм, стронцієм) [15]. Найбільш забрудненими радіонуклідами являються райони Поліської зони, а саме Вишгородський, Іванківський та Поліський. У лісостеповій частині області суттєво постраждали Кагарлицький, Рокитнянський, Білоцерківський та Богуславський райони. При цьому, найменш ураженими виявилися райони перехідної природно-сільськогосподарської території.

Малопродуктивні та деградовані землі характеризуються негативними

природними властивостями й тому є непридатними для сільськогосподарського виробництва, а також економічно неприбутковими. В Київській області загальна площа деградованих і малопродуктивних земель у складі ріллі сягає понад 127,2 тис. га (9,1 % від всієї площі орних земель) [5]. Встановлено економічну недоцільність використання таких земель, відтак прямі щорічні збитки від невірної використання деградованих і малопродуктивних орних земель області в середньому дорівнюють 66,5 грн./га, при цьому на Поліссі максимальний показник становить – 73,2 грн./га та в Лісостепу – 94,4 грн./га. У перерахунку на всю площу збитки становлять понад 400 млн. грн. на рік [12].

Малопродуктивні та деградовані ґрунти характеризуються своєю економічно неефективністю, перш за все, через низьку їх родючість, оскільки вирощений урожай на них не компенсує затрачених ресурсів на його отримання.

Найголовніший показник, який оцінює родючість ґрунту, вважається вміст у ньому гумусу. За результати ІХ туру агрохімічного обстеження земель за вмістом гумусу в Київській області можна стверджувати, що рівень забезпечення ґрунтів гумусом є низький. Адже оптимальний вміст гумусу для ґрунтів зони Полісся являється 2,6 % а для зони Лісостепу – 4,3 %, проте в Київській області, за даними останнього туру обстеження сільськогосподарських земель, цей показник становить відповідно 1,95 і 2,93 %, при цьому середньозважений показник вмісту гумусу в Київській області становить 2,90 % [8].

Основними показниками родючості ґрунту являється також міст в ньому рухомого фосфору, калію та азоту. Про-

те останніми роками спостерігається тенденція до зниження вмісту в ґрунтах вище перерахованих макроелементів.

Відтак землі сільськогосподарського призначення Київської області характеризуються низьким вмістом легкогідролізованого азоту, особливо це стосується земельних угідь зони Полісся, де переважають ґрунти легкого гранулометричного складу. Дуже низький вміст азоту мають ґрунти Іванківського району – 90 мг/кг, а також Поліського – 101 мг/кг, Бородянського – 102 мг/кг, Вишгородського району – 103 мг/кг, Макарівського – 113 мг/кг ґрунту.

Відтворення родючості ґрунтів неможливе також без вмісту рухомого фосфору в ґрунтах. Нині основна частина орних земель області характеризується середнім та підвищеним його вмістом. Найнижчий рівень вмісту рухомого фосфору в області простежується в ґрунтах Поліської зони. Так, в Макарівському районі вмісту в ґрунтах рухомого фосфору становить лише 67 мг/кг ґрунту, в Іванківському районі – 69 мг/кг, Поліському – 78 мг/кг, Бородянському – 87 мг/кг та Вишгородському – 111 мг/кг ґрунту.

Що стосується вмісту рухомих сполук калію в ґрунтах, то слід відмітити, що дуже низькими та низькими показниками вмісту обмінного калію в зоні Полісся характеризуються близько 95 % ґрунтів всієї обстеженої площі, а в Лісостеповій – близько третини. Так, середньозважений показник обмінного калію в Бородянському районі становить лише 31 мг/кг ґрунту, в Поліському – 35 мг/кг, а також в Іванківському та Макарівському районах дорівнює 36 мг/кг ґрунту [11].

Таким чином, аналізуючи екологічний стан землекористування Київської області, приходимо до висновку, що родючість орних земель постійно зни-

жується через активізацію таких негативних процесів, як дегуміфікації та виснаження орного шару ґрунту на азот, фосфор і калій.

Зниження рівня родючості ґрунтів також зумовлено катастрофічним зменшенням обсягів застосування органічних і мінеральних добрив. Якщо на початку 90-х років минулого століття в середньому по Київській області було внесено 10,5 т на гектар ріллі органічних добрив, то у 2013 році всього – 1,3 т/га, що у 8 разів менше. При цьому у 2013 році в Іванківському районі взагалі не вносилося органічних добрив, а у Вишгородському та Поліському районах виносилось лише 0,1 т на 1 га посівної площі. Все це створює умови для щорічного збільшення дефіциту гумусу в ґрунтах. Основна причина зменшення внесення органічних добрив є низька щільність поголів'я ВРХ. За даними Головного управління статистики у Київській області, протягом 1990-2013 років поголів'я ВРХ в області зменшилось у 8,9 рази [10].

Щодо мінеральних добрив, то внесення їх по Київській скоротилося з 198 на 1 га посівної площі у 1990 році до 93 т/га у 2009 р., або у понад 2 рази. Хоча останніми роками спостерігається незначне збільшення доз внесення мінеральних добрив, проте внесені норми не покривають втрат ґрунтом поживних речовин. Головна причина внесення недостатньої кількості мінеральних добрив є їх висока вартість при наявності недостатньої кількості фінансових ресурсів господарств.

Через погіршення якісного стану ґрунтового покриву сільськогосподарського землекористування вітчизняне сільське господарство останніми роками перебуває в кризовому становищі. Підраховано, що тільки один з кожних десяти гектарів сільськогосподарських

угідь перебуває у задовільному екологічному стані. Така ситуація призводить, перш за все, до зниження сільськогосподарського виробництва.

Висновки

Досліджуючи сучасний еколого-економічний стан сільськогосподарського землекористування, слід констатувати, що в цілому стан земельних угідь в Київській області є досить напруженим та передкризовим, з тенденцією до прогресуючого погіршення.

В наслідок екстенсивного використання земельних ресурсів у структурі земельного фонду Київської області значні площі займають ґрунти, які характеризуються незадовільними властивостями (змиті, дефльовані, заболочені, перезволожені, засолені, осолонцьовані, забруднені тощо). Забезпечення їх відновлення, а також раціонального та ефективного використання потребує впровадження організаційно-господарських, агротехнічних, лісомеліоративних та гідромеліоративних прийомів.

Одним із головних напрямів покращення еколого-економічної ситуації регіону є вилучення деградованих і малопродуктивних орних земель з інтенсивного обробітку з подальшою консервацією, шляхом заліснення, залуження тощо. За таких умов можливо значно поліпшити стан агроландшафтів регіону, зменшивши розораність території за рахунок скорочення площі орних земель при одночасному підвищенні частки екологостабілізуючих природних комплексів у тому числі природних кормових угідь, які вкрай необхідні для розвитку тваринництва.

Список літератури

1. Гарбуз М.Ю. Ерозія ґрунтів Київської області та заходи боротьби із нею / М.Ю. Гарбуз,

- Й.М. Дорош, С.О. Осипчук // Землевпорядний вісник. – 2001. – № 4. – С. 73-78.
2. Гунько Л.А. Динаміка змін еколого-економічного стану сільськогосподарського землекористування Київської області / Л.А. Гунько // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2014. – № 1-2. – С. 65-74.
 3. Дорош Й.М. Земельна реформа на регіональному рівні (на прикладі Київської області за 1991-2011 рр.) : Монографія / Й.М. Дорош, С.О. Осипчук, М.П. Стецюк, О.С. Дорош / За заг. ред. Й.М. Дороша – К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. – 188 с.
 4. Засульська Т.М. Ґрунти Київської області / Т.М. Засульська, І.Г. Захарченко. – К. : Урожай, 1969. – 60 с.
 5. Ковальчук І.П. Земельные и водные ресурсы Киевской области: состояние, использование, геоэкологические риски, оптимизация / И.П. Ковальчук, Т.А. Евсюков // Фізична географія та геоморфологія. – 2012. – Вип. 2 (66). – С. 7-21.
 6. Колесніченко І.М. Сучасний стан та перспективи розвитку земельно-ресурсного потенціалу Київської області / І.М. Колесніченко // Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. – 2014. – Вип. 26. – С. 170-179. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pav_2014_26_26.pdf.
 7. Паньків З.П. Сільськогосподарське землекористування в Івано-Франківській області / З.П. Паньків, Н.М. Паньків // Наукові записки Тернопільського нац. ун-ту. Серія: Географія. 2010. – Вип. 28. – С. 242-246.
 8. Ракоїд О.О. Агроекологічні проблеми землекористування Київської області / О.О. Ракоїд, Я.П. Діхтяр, О.В. Крикунова // Агробіологія. – 2011. – Вип. 6 – С. 55-59 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/agr_2012_9_24.pdf.
 9. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Київської області у 2013 році [Електронний ресурс] // – Режим доступу: [http://www.eco-kyiv.com/app/download/9604589221/Region альна+доповідь+2013.pdf?t=1410893340](http://www.eco-kyiv.com/app/download/9604589221/Region%20альна+доповідь+2013.pdf?t=1410893340).
 10. Статистичний щорічник Київської області за 2013 рік / [за ред. Л.П. Височан]. – К. : Держкомстат ГУС у Київській області, 2014. – 620 с.
 11. Стецюк М.П. Розповсюдження яружної ерозії на території Київської області та заходи боротьби з нею / М.П. Стецюк, І.М. Гураль, С.О. Осипчук // Землеустрій і кадастр. – 2004. – № 1-2. – С. 79-87.
 12. Стецюк М.П. Сучасний стан використання та охорони земель Київської області / М.П. Стецюк // Економіка природокористування і охорони довкілля: зб. наук. пр. – К.: РВПС України НЛН України, 2009. – С. 251-256.
 13. Фондові дані Головного управління Держземагенства в Київській області: форма б-зем. державної звітності [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: <http://kyivobizem.gov.ua>.
 14. Фондові дані Державного агентства земельних ресурсів України. Нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь в Україні станом на 01.01.2014 [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: http://dazru.gov.ua/index.php?option=c om_document&vie w=document&id=39.
 15. Яцук І.П. Агроекологічний стан ґрунтів Київської області / І.П. Яцук, Г.Д. Матусевич // Збалансоване природокористування. – 2014. – № 1. – С. 79-85.
-
- * * *
- Исследованы эколого-экономическое положение сельскохозяйственного землепользования Киевской области. Выявлены тенденции изменений экологического состояния земель. Обоснованно направление улучшения эколого-экономической ситуации региона.*
- Ключевые слова:** *землепользование, деградация земель, плодородие почв, гумус, внесение удобрений.*
- * * *
- This paper investigates the ecological and economic condition of agricultural land use of the Kiev region. Revealed trends in the ecological state lands. The ways to improve the ecological and economic situation of the region.*
- Keywords:** *land use, land degradation, soil fertility, humus, application of fertilizers.*
-